

BUTOR'UN DEĞİŞME ROMANINDA ZAMAN VE MEKÂN**

Emel ÖZKAYA**

Özet

Stendhal, *Kırmızı ve Siyah* eserinde, romanın uzun bir yol boyunca gezdirilen ayna olduğundan söz eder. Butor'un *Değişme* romanı da, Léon Delmont'un iç konuşmalarını ve bilinç akışını yansıtan ayna konumundadır. Anlatıcı, okuyucuyu da romana dahil etmek için, geleneksel romandan farklı olarak, ikinci çoğul şahısla kendini ifade eder. Eserde, öğelerin tasviri alışılmış görünüşleri dışında, farklı bakış açısıyla betimlenir. Temel mekân, Paris-Roma arasındaki trenin üçüncü mevki vagonudur. Eser, her biri kendi içinde üçe ayrılan, üç temel bölümden oluşur. Tren vagonunda başlayıp biten kurgunun süresi yaklaşık yirmi iki saatten oluşur.

Modern çağın teknolojik ve bilimsel gelişmeleri, geleneksel roman kurallarının değişmesine yol açar. Marcel Proust, Alain-Robbe Grillet, Michel Butor gibi birçok yazar, Henri Bergson'un zaman felsefesinden etkilenecek, yeni anlatım yöntemlerine öncülük eder. Butor *Değişme* romanında, Bergson'un mekân işlevselliğini oluşturan zaman felsefesinin etkisinde kalır. Bilinç akışıyla bellekte canlanan olaylar, mekânla doğru orantılı devam eder. Her bölümün sonunda, Léon Delmont vagonundan çıkar, izleyen bölümün başında oturduğu yere geri döner. Bu eserde Butor, Bergson'un zaman-mekân felsefesini anlaşılır hale getirerek edebi bir anıt inşa eder. Bu amaçla yazar, zaman, mekân, bilinç, gerçeklik, geçmiş anılar ve gelecek gibi kavramların farklı anlam bağlantılarını ortaya çıkarır.

Anahtar Kelimeler: *Michel Butor, Değişme, Zaman, Mekân, Bilinç, Geçmiş anılar, Şimdiki - gelecek zaman.*

TIME AND SPACE IN BUTOR'S MODIFICATION

Abstract

Stendhal, theRed and Black of your novel is a long way along roamed mirror. Butor's novel Change also, Leon Delmont reflecting mirror the flow of internal conversations and of consciousness. The Narrator, the reader also to include the novel unlike the traditional novel, refers to himself in the second person plural. In the book, apart from the usual depiction of views of items, are portrayed in different perspective. Basic place, Paris-Rome is the third location of the train between cars. Allocated to three in the works, each with their own, consists of three basic parts. Train cars started in the ending consists of about twenty two hours duration of fiction. Technological and scientific developments of the modern age, leads to change of the rules of the traditional novel. Marcel Proust, Alain-Robbe Grillet, many authors such as Michel Butor, Henri Bergson inspired the philosophy of time, new methods of expression. In the novel, Bergson's venue Change butor functionality remains in the domain of philosophy that creates time. Stream of consciousness is directly proportional with the events revived in memory space. At the end of each chapter, Leon out of the wagon, seated at the beginning of the section that follows the Delmont back where. In this work the philosophy of Bergson's time-space Butor, making clear a literary monument. For this purpose, author, time, space, consciousness, reality, history, memories and future reveals the different meaning of the concepts, such as connections.

Keywords: *Michel Butor, Change, Time, Space, Consciousness, History, Memories, Present-future tense.*

*Bu makale 4 - 6 Mayıs 2017 tarihleri arasında Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Fransız Dili ve Edebiyatı Bölümü, XII. Frankofoni Kongresinde bildiri olarak sunulmuştur.

** Doç.Dr., Cumhuriyet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Mütercim-Tercümanlık Bölümü, SİVAS.
eozkaya@cumhuriyet.edu.tr

GİRİŞ

Zamanın iyi kullanılması, romanın anlatısal bütünlüğünü belirler. *Değişme* romanının yapısı, zaman ve mekân ilişkisi üzerine inşa edilmiştir. Bu çalışmanın amacı, Henri Bergson'un mekân işlevselliğini oluşturan, zaman felsefesi yönteminden hareketle, tematik bir çalışmayla, zaman mekân ilişkisinin anlatıcı-kahraman üzerine yansımaları çözümlenerek olacaktır. Bergson'un sezgi ve bilinç yöntemiyle *Değişme* romanını incelemek, Yeni Roman'ın özelliklerini belirten teknikleri daha iyi anlamaya olanak sağlayacaktır.

Değişme romanı, Paris'ten Roma'ya hareket eden Léon Delmont'un tren yolculuğunu anlatır. Anlatıcı-kahraman iki şehir arasındaki yolculuğunda, karısı Henriette ile yıpranmış ilişkilerini, iş yaşamının sıkıcı monotonluğunu düşünerek, Roma'daki Cécile'e yönelir. Léon için, Roma şehri bir kaçış, bir sığınaktır; Cécile ise özgürleşmek ve kendisi olmaktır. Duygu yoğunluğu içinde, Henriette ve çocuklarından uzaklaşan Léon, Paris'te Cécile için bir iş ayarlar. Henriette'ten boşanmaya ve Cécile ile yaşamaya karar verir. Bu düşüncesini Cécile'e bildirmek için, Paris-Roma trenine biner, yirmi iki saate yakın bir yolculuk yapar. Trenden inmesiyle roman sona erer.

Tren yolculuğunun, hareket zamanı ve zamansal belirteçler, olayın sınırlarının belirlenmesine olanak sağlar. Yolculuğun anlatılma biçimi, anlatıcı-kahramanın yolculukta geçirdiği süredir, yani öyküleme zamanıdır. İkinci çoğul şahısla anlatılan Léon Delmont olayın merkezindedir, hayatını gözden geçirir, bu yaşantısını geçmiş anıları ve gelecek ile ilişkilendirerek, öykünün zamanlarını oluşturur, yaşantısını değiştirme kararından vazgeçip ve zamanı yeniden oluşturarak bir çözüme ulaşır.

Zaman gibi, mekân da iki düzlemde karşımıza çıkar. Öyküleme mekânı, Léon Delmont'un içinde yaklaşık yirmi iki saat yolculuk yaptığı Roma trenidir. Öykünün mekânlarını ise Paris ve Roma şehirleri oluşturur. Anlatıcı-kahraman, öyküleme mekânını, içindeki yolcuları, koridordaki yazı panolarını betimler. Her mekân, Léon için, ayrı bir anlam ifade eder. Bu anlamları çözümlendiğinde, duyguları netlik kazanır, hayatının değişmesiyle ilgili önemli kararlar alır.

Zaman, mekân ve kişi, anlatının çözümlenmesini sağlayan temel öğelerdir. "Çünkü hangi türde olursa olsun, yazınsal yapıt, bireyin, zaman ve uzam kesitinde yaşadığı deneyimin, yine bir zaman ve uzam kesitinde aktarılmasına öyküden bir bütündür." (Öztoğat, 2005:128-129)

Georges Poulet *L'espace proustien* eserinde, mekânların, geçmişin birer anısı olduklarından bahseder. Bu anılar bazen bizden uzaklaşır, bazen de geri gelirler. Romanda, anlatıcı-kahraman için Paris-Roma arasındaki mesafe değişkendir. İçinde bulunulan mekân, kahramanı başka yerlere sürüklemese, belleğinde olumsuz düşünceler oluşmazsa, kahraman kendi yalnızlığı içinde kaybolur ve yolculuk süresi uzar. (Poulet, 1982: 21-23)

Geçmişte yaşananlarla birlikte, anlatıcı-kahramanın ruhsal durumu, mekânla uyum içinde. Belleğindeki anılar, birbirini yansıtan binlerce parçaya bölünür. Bergson bu durumu, geçmiş hayatın ayrıntılarının sonsuz çokluğu olarak nitelendirir. (Bergson, 1970: 169) Bu ayrıntıların her biri kendi benzerlikleriyle değil, diğerlerinden farklı olan yönleriyle ortaya çıkar. Léon Delmont'un anıları, zamansal bir sıra oluşturmaksızın, iki şehir arasında mekânsal, tarihsel ve duygusal farklılıklarla oluşur. Yaşanmış anılardan, sezgileri sayesinde gerçeğe döner.

Butor, anlatıcı-kahramanın zaman bilincini, yaşadığı tecrübelerin bir parçası olarak verir. Marcel Proust, Michel Butor gibi, Yeni Roman'ın öncüsü yazarlar, zamanı sadece bir temanın tamamlayıcısı olarak değil, bizzat romanın konusu olarak görürler. (Bourneur, 1985: 120-122).

Léon Delmont'un trende gözlemediği olaylar şimdiki zamanla, Henriette, çocukları ve Paris geçmiş zamanla, Cécile ve Roma şehri ise gelecek zamanla aktarılır. Duygular anlık süreler üzerine yoğunlaştırılmış, zaman parçalara bölünmüştür. Zaman akışı, trenin istasyonlarda durup kalkmasına paralel bir şekilde, hızlanıp yavaşlayarak zamanda ritim değişikliği sağlanır. Yapılan tasvirler, zamanı okuyucuya hissettiren birer ipucudur.

İnsanı başka bir zamana götüren duyuşsal öğeler, dış dünyayla ilgili tasvirler, ruhsal duyuların oluşmasına zemin hazırlar. *Değişme* romanında zaman, hızla ilerleyen ve durmayan bir süreçtir. Léon Delmont'un yaşadığı süre içinde geriye dönüşleri ve geleceğe yönelik düşünceleri, kronolojik zamanı kendi içinde eritir, geçmiş-gelecek ve şimdiki zamanı durmaksızın geliştirir. Gérard Genette'e göre, bilinç akışı tekniği kullanan yazarlar, geçmiş kavramını şimdiki zamanla büyütüp zenginleştirirler. (Genette, 1969: 43-45).

Butor, okuyucunun romanla özdeşleşmesini sağlamak için, iç monolog ve bilinç akışı metoduyla, Léon Delmont'un karşılıklı konuşmalarını olduğu gibi aktarır. Henri Bergson'un zaman kavramına göre, şimdiki zaman, biri geçmişe diğeri geleceğe doğru giden iki asimetric yöne uzanır. Böylece zaman kronolojik bir çizgisellik izlemez. Bu zamansal durum, düşünce ile mekân arasındaki bağı güçlendirir.

Edebi anlatıda mekân, kurgusal uzamı oluşturur. Tren vagonu, Paris ve Roma kurgusal uzamın içinde bulunan mekânlardır. İki şehir arasındaki biçimsel farklılık betimlemeleri, Léon Delmont'un duygularıyla paraleldir. Butor, kahramanın tren vagonunda olduğu belirtecini verdikten sonra, bu mekânın önemini ayrıca vurgulamaz. Olay kurgusu ilk mekânda devam eder.

"Bu kompartımanı seçtiniz, çünkü solunuzda, koridora bakan ve gidiş yönünde olan köşe boştu, eğer vakit olsaydı da her zamanki gibi Marnal'dan sizin için yer ayırtmasını istemiş olsaydınız...yok hayır, kendiniz telefon edip ayırtırdınız yerinizi, çünkü birkaç günlüğüne Roma'ya sıvıştığınızı Scabelli şirketinden kimse bilmemeliydi." (Butor, 1991: 13-14)

Zamansal sıçramalarla Paris ve Roma belirtilir. Bu şehirlerdeki tarihi yapılar ise anlatım akışı içinde oluşan mekânsal kurgu zincirleridir. Bergson, sezgi ve bilinç kavramlarını zaman olgusuyla birleştirir, homojen ve heterojen olmak üzere iki çeşit zamanın varlığından söz eder. Homojen zaman, sayılabilir nitelikte ve mekânsal zamandır. Heterojen zaman ise kişinin içsel yaşantısına, bilince özgü zamandır, yani süredir. Bergson'un zaman-mekân ilişkisinde, mekân tüm sınırlı büyüklükleri içine alan uçsuz bucaksız büyüklük olarak tanımlanır. (Bergson, 1970: 169)

"Konuşmanızın başlıca konusu yeni yaşamınızın ayarlanması olacak, Cecile'in Paris'e nasıl yerleşeceği sorununa gelince, henüz iyice aydınlığa kavuşmamış olan bu noktadan söz etmeyi son dakikalara bırakmayı yeğlersiniz, ...şimdilik boş olan bekâr odasını önerebilirsiniz, evinize o derece yakın oluşu korkunç bir durum elbette." (Butor, 1991: 101)

Bergson'un zaman teorisine göre, Léon Delmont'un geçmiş ile gelecek arasında hiçbir ayırım yapmadan, trende yaşadığı anlar saf süreyi oluşturur. Anımsama, hayal ve umut etme, kahramanın yolculuğunu zaman akışına dönüştürür. Tren yolculuğunun başladığı ilk bölümün son cümlesinde, Léon kendini programlanmış bir makine olarak görür. "... önceleri kurmuş olduğunuz ve artık siz farkında bile olmadan, yavaş yavaş ve kendi kendine işlemeye başlayan bir mekanizmadan başka bir şey değil bu." (Butor,1991: 26)

Kendini kuklaya benzettiği Paris'in monoton yaşantısından, Léon istemli bir çabıyla değil, onu çevreleyen dünyaya tepki olarak kurtulmak ister. Çevre koşulları, dış etkenler o'nun bilincini harekete geçirir. Trende gözlerini pencereye doğru çevirdiğinde, henüz aydınlanan havanın karanlığı ile Henriette'in anıları, Paris'in bunaltıcı yaşantısıyla birlikte özdeşleşir.

"Bakışlarınızı pencereden yana çevirdiğinizde Henriette'in vaktiyle siyah olan saçlarını, sonra, ürküntü veren donuk ilk sabah ışığında yavaş yavaş ortaya çıkan... aralıklarına kentin iplik iplik is ve tozu birikmiş ... panjurları gürültüyle açıp katladığı sırada büsbütün ortaya çıkıveren sırtını gördünüz." (Butor, 1991: 21)

Léon'un belleğinde, hatıralar hızlı bir şekilde istemsizce canlanmaya başlar. Onun ruh halinin kaynağı Paris yaşamıdır. Henriette'in her hareketini olumsuz bir şekilde nitelendirirken, romanın sonunda Cécile ile yaşayamayacağını, Henriette ve çocuklarının yanına dönmesi gerektiğini düşünür ve hayatındaki boşluğu doldurmak için bir kitap yazmaya karar verir.

Gerard Genette'e göre, mekân, edebi yaratı sürecini betimler ve romanın özünü oluşturan öğedir. Mekân, hem yazarın belleğindeki ruhsal durumunu açıklamaya hem de bilgi aktarılan ortamın varlığını aydınlatmaya olanak sağlar. (Butor, 1969: 48-58) *Roman üzerine Denemeler* eserinin, *Uzam ve Roman* bölümünde, Butor, mekânı oluşturmak için, yazarın bakış açısını ele alır ve yaşanmış mekân algısının değiştiğini düşünerek, kahramanların neden ve nasıl yer değiştirdiklerini sorgular. Kişi üzerinde baskı yaratan olayların, mekânın düzenlenme biçimini oluşturduğunu keşfeder. Butor'a göre, mekânsal belirtiler, tamamlanmamış veriler arasında köprü oluşturur ve mekân, belirli bir zaman içinde, anlatının akışına olanak sağlar.

Değişme romanında, okuyucunun romana girişi, anlatıcı-kahramanın tren kompartımanına, yani anlatıyı oluşturan temel mekâna girişiyle başlar. Mekânsal tek birimi oluşturan tren kompartımanındaki anlatı, zamansal bölünmelerle devam eder. Roman şöyle başlar:

“Sol ayağınızı bakır sürgüye basmışsınız, sağ omuzunuzla da sürme kapıyı az daha itebilmek için boşuna uğraşıp duruyorsunuz. Daracık aralıktan içeriye kenarlara sürtünerek sokuluyorsunuz, ...oldukça ufak valizinizi ...kavriyorsunuz ...kaslarınızın ve sinirlerinizin tümünün, sadece parmak boğumlarınızda, ...bileğinizde ve kolunuzda değil, ...omurlarınız boyunca da gerilerek meydana çıktığını duyuyorsunuz.” (Butor, 1991: 13)

Roman, “Koridor boşaldı. Peronda kümelenmiş kalabalığa bakıyorsunuz. İniyorsunuz.” sözcükleriyle, başlangıcın tersine bir hareketle sona erer. Romanın yapısı, yazar tarafından titiz bir şekilde hesaplanmıştır. *Değişme*, kendi içinde üç alt bölüme ayrılan, üç ana bölümden oluşur. Léon, her bölümün sonunda kompartımandan çıkar, izleyen bölümün başında tekrar yerine geri döner.

Riffaterre, her romanın, okunabilir olması için, kendi içinde metinsel bir stratejiye sahip olması gerektiğini vurgular. Her edebi metnin, kendine özgü bir şifresi vardır. Yazarın, eserin metinsel stratejisini kontrol edecek biçimde oluşturduğunu açıklar. (Riffaterre, 1979: 11-12) Butor, Léon Delmont’un, daracık aralıktan sürtünerek kompartımana girmesini sağlarken, ruhsal durumunun yansımaları oluşturur. Parmaklarının ve kaslarının gerginliği taşıdığı ufak valizden değil, ruhunun yorgunluğundan kaynaklanmaktadır. Buna karşılık, Cécile’in ruhunda uyandırdığı coşkuyu, Roma sevgisini şiirsel bir dille anlatır. Kompartıman, koridor ve diğer yolcular, iç mekânın tasvirini oluşturur. Anlatıcı-kahramanın trendeki mavi perdeli koridor penceresinden dışarıyı izlemesi, perondaki saatin tasviri, dönemin trenlerini tanıyamamıza olanak sağlar.

Léon Delmont, aldığı bir kararla Henriette’i terk edecek, Cécile ile birlikte yaşayacak ve tüm hayatı değişecektir. Bu kararını bildirmek için yaptığı tren yolculuğu, anlatının tümünü oluşturur. Tren yolculuğunun aşaması, aslında Léon Delmont’un bilincindeki içsel yolculuğun, ruhsal değişmelerin aşamasıdır. Roma’ya varış, yeni bir mekân oluşmasına olanak sağlamaz, bir şehirden diğerine yer değiştirme olarak tamamlanır.

Yeni Roman’da kişiler, zaman ve mekân ilişkisi, geleneksel romandaki biçimiyle hazır bir şekilde sunulmaz. Okuyucu, anlatının içine çekilir, romanın kişisi, kendi kendinin anlatıcısı olur. Okurun karşılaştığı bu durum, insanın dünyadaki yerinin, yeniden belirlenmesi çabasıdır. (İşler, 2011: 181) Geleneksel romanlarda, olay örgüsü, kişilerin tasviri açık bir şekilde yapılırken, modern romanlarda bu bilgiler dolaylı olarak verilir. Okuyucu, romanı oluşturan evreni daha iyi anlayabilmek için tamamlayıcı bilgilere ihtiyaç duyar. Yolculuk süresi boyunca, Delmont’un anıları ve projeleri art arda devam eder. Kompartımandan çıkışı mekânsal yer değiştirmeyi, anılar ve projelerinden ayrılıp, gördüklerini kendi bakış açısıyla anlatması zamansal değişmeyi ifade eder. Gözlemediği kişi ya da eşyaların tasviri, onun ruhsal evrenindeki değişmelerin tasviridir. Olaydan çok, anlatsal yöntem okurun ilgisini çeker. Biçim, içerikten daha önemli konuma gelir. “Bundan böyle, romanda biçim üstüne çalışma, büyük önem kazanmaktadır.” diyerek, Butor bu romanıyla Yeni Romancıların yaklaşımını doğrular. (Butor, 1991, Çev: Mehmet Rifat: 19)

Butor, ne Delmont’un çocukluğundan, ne de Henriette ile nasıl tanıştığından bahseder. Romanda anlatılan zaman, son beş yılının açıkça vurgulandığı, on sekiz yıla yayılır. Hatırlanan anılar sayesinde, tüm duyguları netlik kazanır, sıradan olaylar bile ayrıntılı bir değişime uğrar.

Her birinde üç alt bölümün bulunduğu üç ana bölümden oluşan *Değişme* romanında, Léon Delmont’un yolculuğu sabah sekizi on geç başlar. Anlatıcı-kahraman, daha önceki yolculuklarını hatırlar. Kompartımandaki diğer yolcuları inceler, bölümün sonunda koridora çıkar. İkinci alt bölümün başında tekrar yerine döner. Yolculuğa çıkmadan önceki haftayı hatırlar. Paris’te Scabelli yazı makinaları şirketinde çalıştığı için, ayda bir kez Roma’ya birinci mevkide seyahat ederken, şimdi hayatındaki değişiklik kararını Cécile’e bildirmek için üçüncü mevkide seyahat etmektedir. “İçinde bulunduğunuz bu trene ilişkin daha geniş bilgi edinmek için *(oysa öbür trenin, yani alışık olduğunuz Roma Ekspresinin tarifesini ezberle bilirsiniz ve büsbütün yabancı sayılmazsınız bile, bir türlü içinden çıkamadığınız şu kare kapaklı rehberle hiç ihtiyacınız olmaz o trende)*.” (Butor, 1991: 35)

Üçüncü alt bölümün başında, tren Bourgogne manzarasının ortasında ilerlerken, yerini belli etmek için bırakmış olduğu romanının yanına oturur, kompartımandaki diğer yolcuların yaşantılarını hayal etmeye başlar. İki yıl önce, ağustos ayında, aynı kompartımanda tatilden dönen Cécile ile restoranda tanışmalarını hatırlar. Başlangıçta uzun susmalarla bölünen birkaç nezaket sözcüğünden sonra, yanında yeterli Fransız parası olmayan Cécile’e yardım edişini anımsar. Hatıralardan gelecek zamana geçerek, Roma’da Cécile ile buluştuğunda, yapacaklarını düşünür. “*Ve kendinizi Roma sokaklarında bulacaksınız, hava güzel olursa, öğle yemeğine kent dışında bir yere ...ama Cécile*

isterse ..., o nasıl isterse öyle olur elbette ,...” (Butor, 1991: 84)

İkinci ana bölümün, birinci alt bölümünde, kompartımana girerken koridor penceresinin altında asılı levhada Dijon, Medon, Torino, Cenova, Roma, Napoli, Mesina ve Siraküza isimlerini okur. Hukuk profesörü, din adamı ve yeni evli çiftten ayrı olarak, kompartımana yeni binen siyahlı kadın ve küçük oğlundan bahseder. Tren, yağmur altında, ormanlık bölgeden geçerken Fontainebleau Efsanesinin kahramanı “Avcı”nın hayalini görür gibi olur. Yolcular üzerinde yoğunlaşan bakışlar, yemek vagonundan gelen zil sesiyle bölünür.

İkinci ana bölümün, ikinci alt bölümü, hem romanın hem de Léon’un duygularının tam ortasında yer alır. Cécile ve Roma’ya duyulan özlemin yerini, Henriette ile Roma’da geçirdiği günler almaya başlar. Henriette’in, önceleri sevdiği şeylerden artık nefret ediyor olmasını, kendi suskunluğunun sebebi olarak görmeye başlar. Her bölüm sonunda olduğu gibi yine dışarı çıkar. “Haydi kalkın, koridorda bir sigara içersiniz, ara sıra camdaki buğuyu yeninizle silip dışarı da bakarsınız. Hiç açmadığınız romanı etajerden alıp kanepeye bırakıyorsunuz, çıkıyorsunuz.” (Butor, 1991:154)

İkinci ana bölümün, ikinci alt bölümünden itibaren, Léon’un duyguları kristalleşmeye, dağınık halden netleşmeye başlar. Roma dönüşü, gelecek hafta Henriette’e söyleyeceklerini düşünür. Bir yıl önce Cécile’in Paris’e gelişini, Henriette’in Roma’ya gelişiyi karşılaştırır.

Üçüncü ana bölümün başında ise, yeni hayat projesi değişmeye başlar. Okumak için satın aldığı fakat okumadığı kitap üzerinde duyguları yoğunlaşır. Belleği daha önceki yolculuklara yönelir. Üçüncü ana bölümün, üçüncü alt bölümünde ise, Cécile’i görmeden Roma’dan ayrılmaya kendini hazırlar.

Butor, romandaki bölümleri matematiksel bir orantıyla düzenler. Anlatıcı-kahramanın yaklaşık bir gün, tam olarak yirmi bir saat otuz beş dakika süren yolculuğunun olay örgüsü, hayatındaki değişiklik kararıdır. Bergson’un homojen zaman teorisine göre, mekânın, anlatıcı-kahraman üzerindeki duygularının, heterojen zaman teorisine, bellekteki içsel yaşantıya etkisi açıklanmaktadır.

Léon Delmont, Cécile’i Roma şehrinin yüzü, özgürlüğün ve yaşama sevincinin kaynağı olarak görür. Duygusal anlamda, kahramanın belleğinde, Henriette, Cécile’den önce yer almasına rağmen, tarihsel anlamda Roma, Paris’ten önce yer alır. Duyguları, iki kadın ve iki şehir için simetrik. Kahramanın, Paris’e özgü memnuniyetsizliği, hayranlık duyduğu Roma uygarlığının daha da yücelmesine sebep olur. Paris’teyken, Roma’yı düşünmeye başlar. Paris’in farklı görünüşleri, onda mutsuz bir izlenim yaratır.

“Roma’nın belli başlı anıtlarını Cécile’i tanımadan önce de gezmiştiniz, iklimini o zamanlar da severdiniz ama bu Roma aşkı henüz doğmamıştı içinizde; ...Cécile’e olan tutkunuz tüm Roma sokaklarını öylesine renklendiriyor ki, Henriette’in yanında Cécile’i düşler, Paris’te iken Roma’yı yaşar oldunuz.” (Butor, 1991: 62)

Roman boyunca, anlatıcı-kahraman, Roma’da gezinen bir turist olarak görünür. Tarihsel, mimari ve kültürel bilgiler, Delmont’un Paris ve Roma İmparatorluğunun başkenti arasında bir köprü oluşturmaya olanak sağlar. Tarihsel bilgiler ve duygusal düşler, Paris’e karşı bir koalisyon oluşturur. Anlatıcı-kahraman, Roma’yı dünyadaki tüm şehirlerin başkenti olarak görür. Delmont’un yolculuğu boyunca yaşadığı, bilinç akışı, iç konuşmalar ve geriye dönük hatıralar edebi yaratıcılığın oluşmasına ortam hazırlar. Roma’nın önemini vurgulamak için, MS 2. Yüzyılın ilk yarısında yaşamış olan ünlü bilim adamlarından Ptolémée’nin yazdığı, Roma İmparatorluğu’nun coğrafi bilgilerini topladığı kitaba gönderme yapar. “Dünya bu kentin bağrında merkezlenmiştir, Ptolémée’nin tanımladığı yarımkürede bulunan herhangi bir yer değil, Roma’yı bu, yeryüzünün merkezi Roma,...” (Butor, 1991: 270)

Romanda mekân, kültürel karışımı zenginleştirir. Toplumların yaşadığı uygarlıklar, karşılıklı olarak, zenginliklerinin kanıtını oluşturur. Roma’da, Léon Delmont, kültürünü zenginleştirmeye çalışırken engellerle karşılaşır.

“ Sainte-Marie-sur la Minerve Kilisesinde İşkence Direğine Bağlı İsa’yı görebiliriz, Roma’daki tek gotik kilise bu ... oldukça uzak bir villada, bir Pieta olacak, (Çarmıhtan sonra aziz Meryem’in kollarında İsa’yı canlandıran bir tablo) bir türlü gidip görememiştim ... Sanseverino Villasına gittiniz, ne yazık ki kapıyı kapalı buldunuz, sadece pazartesi günleri saat ondan on ikiye değin açık olduğu yazılıydı kapıda.” (Butor, 1991: 168-169)

Roma'daki, arkeolojik zenginlikler ve tarihsel anıtlar, Cécile'in hayat dolu kişiliğiyle birleşerek, Delmont'un anılarında büyüleyici bir etki yaratırlar. Léon'un belleğinde, Paris'ten kaçıp Roma'ya sığınması, kültürel bir rahatlama örneğini oluşturur. Tarihi yerleri dolaştıkça, hayran olduğu şehrin tamamı, ona açık hava müzesi gibi görünür. Roma İmparatorluğu'nun tanrı ve tanrıçaları, anlatıcı-kahramanın hayranlığını arttırlar. Ölümsüz kent diye adlandırılan bu şehirde, Roma İmparatorlarından Julien l'Apostat'nın hamamlarının, sadece duvarlarının dibinden yürümek ve bunlara hafifçe değip geçmek, anlatıcı-kahramana mekânsal-zaman keyfini yaşatır. Roma ve Cécile tutkusu karşısında, uzun süre kararsızlık içinde bocalamasının nedeni hiç kuşkusuz çocuklarıdır. Onları düşünerek, gizlenmekten vazgeçer. Son bölümde, anlatıcı-kahraman, Roma Termini tren istasyonuna vardığında, Henriette ya da Cécile ile yaşadığı farklı dönemler, hayatının değişim kararına etki eder. Henriette'ten uzaklaştıkça, Delmont'un ona ve çocuklarına karşı tutkusu artar. Cécile'e ve Roma'ya yaklaştıkça, duyguları azalır. Yolculuğu süresince yaşadığı yalnızlık, belleğindeki anıların netleşmesini sağlar ve duygularıyla mesafe arasında ters simetri oluşur.

Sonuç olarak, Butor'un *Değişme* romanında, iç içe geçen, şimdi, geçmiş ve gelecek zaman bir bütün olarak algılanır. Butor, soyut bakış açısından hareketle, somut örneklere yer verir. Romanın ayrı ayrı bölümlerle değil, bir bütün olarak şiirsellik taşıdığını gösterir. Anlatıcı-kahramanın bakış açısıyla, nesnelere de belli bir düzen içinde verir.

Léon Delmont, Gare de Lyon'dan hareket ederken almış olduğu, hiç okumadığı, yolculuğu süresince yalnızca varlığının bir belirtisi olarak kullandığı ve trenden inerken unutup, sonra düşürdüğü yerden aldığı kitap sayesinde, içinde açılan boşluğu doldurmanın tek yolunun, bir kitap yazmak olduğunu düşünür.

Yazılacak kitapta, Paris'te oturan birinin yaşamında, Roma şehrinin etkisi belirtilecek, Paris'in Roma'ya göre daha derinlerde kalışı anlatılacaktır. İki şehir arasındaki uzaklık, iki şehrin kapladığı alan, kişiden kişiye değişecektir. Beklenmedik anlarda rastlaşmalar olacak, sadece zamanla aydınlanacak, anlık geçişler bulunacaktır. Günün birinde, anlatıcı-kahraman, Paris'te Panthéon yakınlarında gezinirken, önceden geçmiş olduğu bir mekânı, duyuşsal zamanın etkisiyle hemen tanıyacak, bir gardan diğerine istasyonları aşarak giderken, aslında içindeki değişmeyi gerçekleştirecektir. Duyuşsal zamanın etkisiyle, zaman ve mekân birleşerek, yazınsal yaratıcılığa olanak sağlayacaktır.

Butor'un, Léon Delmont aracılığıyla gerçekleştirdiği bu kültürel ve duyuşsal transfer, sadece anlatıcı-kahramana özgü değildir, okuyucuda da zihinsel algıları derinden etkileme söz konusudur.

KAYNAKÇA

- Bachelard G.** (1964), **La poétique de l'Espace**, Presses Universitaires de France, 4.edition, Paris.
- Bergson H.** (1970), **Matière et mémoire**, Puf, Paris.
- Bourneur R.** (1985) **Quellet Real, Roman Dünyası ve İncelemesi**, Çev : Hüseyin Gümüş, Kültür Bakanlığı Yayınları, İstanbul.
- Butor M.** (1991) **Değişme**, Çev : Mükerrerrem Akdeniz, Can Yayınları, İstanbul.
- Butor M.** (1957) **La Modification**, Editions de Minuit, Paris.
- Butor M.** (1969) **L'espace du roman, Essais sur le roman**, coll. Idées, Paris.
- Butor M.** (1991) **Roman Üstüne Denemeler**, Çev : Mehmet Rifat, Sema Rifat, Düzlem Yayınları, İstanbul.
- Genette G.** (1969) **Figures II**, Ed. Seuil, Paris.
- Genette G.** (1972) **Figures III**, Ed. Seuil, Paris.
- İşler Ertuğrul, (2011) Yeni Romanın Düşünsel Temelleri ve Anlatısal Yapısı, **Pamukkale Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi**, Sayı 30, Temmuz.
- Kristeva J.** (1994) **Le temps sensible**, Editions Gallimard, Paris.
- Öztokat **N.T.** (2005) **Yazınsal Metin Çözümlemesinde Kuramsal Yaklaşımlar**, Multilingual, İstanbul.
- Poulet G.** (1982) **L'espace proustien**, Editions Gallimard, Paris, les chapitres VII et VIII
- Riffaterre M.** (1979) **La production de texte littéraire**, Ed. Seuil, Paris.
- Valette B.** (1999) **La Modification**, Ellipses, Paris.